

# לאור החכמה

לאור חכמתו של רבינו בעל 'אור שמח' ו'משך חכמה'

עלון מס' 45 | פרשת וירא תשפ"ב

## שמחת התורה

עומקה של תורה

### פשרה בישראל וב"נ

אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו... לעשות צדקה ומשפט (בראשית יח יט)

לתיקון העולם שיחיו בו הבריות בשלווה. אשר על כן גם לסוברים שאצל ישראל אסור לבצוע, כי אין תכלית הדין בריצוי שני הצדדים אלא בהבאת הדין לאמיתו, אצל בני נח לדעת הכל אפשר לבצוע לריצוי שני הצדדים, וכמש"כ רש"י.

ה: זו הסיבה גם, שאצל דוד בדיני ישראל נאמר 'משפט וצדקה' כי קודם המשפט לפשרה בכך שהוא רצוי יותר לחקר האמת, ואין מקום לפשרה רק במקום שהדין מסופק ואין הדין יודע לפסוק בוודאות כצד אחד. אבל אצל אברהם בדיני בני נח נאמר 'צדקה ומשפט' כי אצלם לתיקון העולם עדיפה הפשרה מן הדין.

יבוארו ביסוד זה גם דברי הירושלמי (לא נמצא מקומו. הובא ברמב"ן בדיני בני נח בראשית לד יג, וביאר שם באופ"א) 'בדיני ישראל כל דין שאתה שלם ממנו, אי אתה רשאי לברוח ממנו, אבל בדיניהם, אע"פ שאתה יודע שאתה שלם ממנו, אתה רשאי לברוח ממנו'. כלומר, מה שבשאר אינו רשאי לעשות פשרה כשיכול לעמוד על עיקר הדין, מחמת חשיבות העמידה על האמת, אינו בבן נח שכל זמן שיכול לעמוד בפשרה ובריחה משורש האמת, די בזה.

ו: הוא אשר דרשו ז"ל (שם לז:): על ציווי אברהם לבניו 'בניו לדין, ביתו לצדקה', כי המשפט שהוא הדין ציווה לבניו המצווים על הדינים, ואילו הצדקה שהיא הפשרה, ציווה גם לביתו, כי נשים יכולות לדון בפשרה ולא בדין תורה.

(משך חכמה בראשית יח יט)

א: גם אצל דוד נאמר 'ויהי דוד עושה משפט וצדקה' ונחלקו תנאים (סנהדרין ו:): בביאור הצדקה. רבי יהושע בן קרחה למד מכך שמצווה לבצוע את הדין ולפשר בין בעלי הדין, וזוהי הצדקה הבאה במקום המשפט המכריע ביניהם. ור"א בנו של רבי יוסי הגלילי סבר שאסור לבצוע ולפשר, אלא יקוב הדין את ההר, וביארו בגמרא שלשיטתו צדקת דוד הייתה בכך שאם היה החייב עני, שילם לו מביתו.

ב: למדו ז"ל (שם נז:): מהפסוק (בראשית ב טו) 'ויצו ה' אלקים על האדם... שבני נח הצטוו על הציווי עצמו, והיינו דינים, שהם חייבים לדון דיני ממונות, כשם שנאמר אצל אברהם 'אשר יצווה' לגבי דינים. ופירש רש"י (שם ד"ה דיני קנסות), שהלימוד הוא אך לדיני ממונות ולפשרה, כי האמור באברהם 'צדקה ומשפט' זה פשרה ודין, כאמור אצל דוד.

הרי לנו שלדעת הסוברים שמצוה לבצוע ולפשר בין בעלי הדינים, נאמרה הלכה זו גם בבני נח וכאברהם אינו שלימד צדקה ומשפט.

ג: אמנם שונה דין ישראל מדיני האומות בתכלית השינוי, כי דין ישראל הוא במטרה להגיע אל הצדק האלוקי אשר אינו תלוי במאורעות ומקרי העולם, לעומתו דין האומות הוא אך

## אור הדעת

### פרקי מחשבה

#### תפקיד שרה

הוא אשר אמר רבא (ב"ק קיא:): בסייעו לאמת את דברי רבי אושעיא 'כי שכיבנא ר' אושעיא נפיק לוותי דתריצנא מתני' כוותיה', כי נדבקת הנפש אחר הפרדה מהגוף לנפשות המעלות אותה לשלמותה, כיון שהן חלק משיעור קומתה.

ד: טרם שהגיע אברהם להשגת האלוקות ועדיין לא הכיר את בוראו, ניסה ובדק דעות אליליות, והן עשו בו רושם העשוי להמשיך לזרעו. על כן נתן לו הבורא ומשגיח את הגר שתקבל את זוהמתו הנשארת ותוליד אותה בישמעאל, וינצל בכך זרע יצחק אשר יטמעו בו אך הדעות הישירות האלוקיות, דרך הולדת שרה אמנו אשר תשליך את זוהמת הדעות הכוזבות. וכמאמרם ז"ל (שבת קמו.) 'עד שלשה דורות לא פסקה זוהמא מאבותנו, אברהם הוליד את ישמעאל...'

הוא ביאור המחזה הנשגב הנ"ל אשר שרה מעיינת בראשו ודעותיו של אברהם ובוררת מהן את הדעות הכוזבות ונוטלת אך את הישירות והאלוקיות אחר שהציץ עליו בעל הבירה. ומתוך שהתעלטה נפשו על ידי בירורה של שרה והתאחדה בנפשה מתוך התעלותה ממנה, אמרו כי שכב בחיקה מתוך חיבור הנפשות.

ה: אמירת שרה לאברהם אינה אמירה חיצונית לידיעת אברהם, אלא בירור של האמיתי והישר בתוך דעותיו, משום כך 'כל אשר תאמר... שמע בקולה' כי דבריה הם בירור וזיכוך של דעתך האלוקית, ובפרט אמירתה להרחיק את זוהמת הדעות הכוזבות אשר מצאו להם מפלט בדמותו של ישמעאל ויש להשליכם.

(משך חכמה בראשית כא יב)

כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה (בראשית כא יב)

א: מן הצורך לבאר את הוראת ה' לאברהם אבינו, מחדש ומלמד האמונה, לשמוע בקול שרה, ובכל אשר תאמר אליו.

ב: ובהקדם יש לבאר מאמר חז"ל על צורת הקשר בין אברהם לשרה (ב"ב נח.) 'ר' בנאה הוה קא מציין מערתא. כי מטא למערתא דאברהם אשכחיה לאליעזר עבד אברהם דקאי קמי בבא, א"ל מאי קא עביד אברהם, א"ל גאני בכנפה דשרה וקא מעיינא ליה ברישיה'.

ובודאי אין כוונת מאמר זה כפשוטו, כפי שכתב ר' ידעיה הפניני בהתנצלותו לרשב"א (שו"ת הרשב"א סי' תיח) '...כי לא יתכן להאמין שהאבות הקדושים במערת המכפלה או בבית עולמים וצורך חייהם, ינהגו אלו המנהגים הפחותים ההכרחיים לנו בעולם הזה מן המאכל והמשתה, וכל שכן חברת הנשים אשר היא חרפה לנו ביחוד יותר מכל מושגי חוש המשוש אשר עליו התייחסה חרפת האדם...'

ג: נשמת האדם טרם בואה לעולם היא שכל (-ולא גוף) נבדל (ולא מורכב או מחובר), בדומה למלאכים אשר אינם משתייכים זה לזה, אלא כל אחד בתפקידו הוא. מתוך חיבורה לגוף בזה העולם ותפקידה המתחדש להתעלות ולהשתלם על ידי מורכבות זו, היא כבר אינה נבדלת, כי שלמותה היא מכח אחר אשר אינו היא עצמה. ובעת היפרדותה מהגוף הגשמי, אינה חוזרת להיות נבדלת כפי שהייתה קודם שהושמה בו, אלא יש לה חיבור עם כל השכלים שהובילו להשתלמותה, שהרי שלמותה תלויה בהם, ומציאותה הנוכחית היא בהרכבתם ולא נבדלת.

## משך הלב

### מעשי תורה ויראה

#### זיכרון החידוש

פעם אמר ר' מאיר שמחה: העולם סבור בי שאני בעל זכרון גדול, אך האמת אינה כן, אלא משום שאמרו בגמ' בחולין ע"ה 'כל מלתא דתמיהא מידכר דכירי לה אינשי' ואצלי כל התורה היא בגדר דבר חידוש, ומשו"כ אני יכול לזכור כ"כ הרבה, שהוא מצד החידוש שאני רואה בכל דבר ודבר.

(רבי אליעזר פלצי'נסקי, קובץ קול התורה)

## חכמת חכמיו

### בינת המקראות

#### חפץ באשתו

ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא (בראשית כ ז)

א: הקשו חז"ל (ב"ק צב.) מדוע נאמר לאבימלך בחובתו להשיב את שרה, שהיא אשת נביא, הרי החובה להחזירה היא משום נישואיה עצמם וללא קשר מיהו בעלה.

ב: אמרו בירושלמי (קידושין פ"א ה"א) שבן נח לא צריך לתת גט לאשתו, וממילא סגי בפרישתו או פרישתה.

ג: בן נח שנלקחה ממנו אשתו ולא מיחה, גילה בדעתו שהתייאש מנישואיה ואינו חפץ בה, וזה מפריד ביניהם. לא כן אשת אברהם שהוא נביא ויודע שעתידה לחזור אליו, זו הסיבה שלמרות שלא מיחה אינו מראה בדעתו שנפרד ממנה, כי יודע שעתידה לחזור אליו.

(משך חכמה בראשית כ ז)